

فرایند وحدت جهان اسلام در اندیشه حضرت امام خمینی علیه السلام

دکتر ابراهیم کلانتری *

اصغر کتابی **

چکیده

یکی از فضیلت‌ها، بلکه واجبات مسلم دینی حفظ وحدت امت اسلام است، وحدتی که در اکثر کشورهای جهان اسلام بنا به عوامل داخلی و خارجی، مورد غفلت قرار گرفته و بعضاً کشور اسلامی به جای ایجاد وحدت بین امت اسلام، خود سردمدار تفرقه و فتنه گشته است و کاری می‌کند که دشمن خارجی از عهده آن بر نمی‌آید. از مسایل بغرنج و بنیان‌کن جوامع اسلامی که لطمات و خسارات مادی و معنوی جبران‌ناپذیری بر پیکر امت واحده اسلامی وارد ساخته، تفرقه و نفاق بین مذاهب و ملل اسلامی است. اگر حرص و ولع کشورهای استکباری به منابع و ذخایر جهان را بخصوص در منطقه ثروتمند خاورمیانه مدنظر قرار دهیم و این دو را کنار هم بگذاریم پی به اهمیت این موضوع خواهیم برد و برهم زدن آرامش آن، کاملاً روشن خواهد شد. شرایط به گونه‌ای است که توجه خاص و بصیرت دوچندان می‌طلبد. این امر از دید مصلحان امت اسلام پنهان نمانده و همواره در صدد ایجاد وحدت بین مسلمین برآمده تا التیام‌بخش دردهای قلب خونین امت اسلامی باشند.

در قرن حاضر، حضرت امام خمینی علیه السلام از منادیان وحدت اسلامی بودند

* - دانشیار و عضو هیأت علمی گروه معارف اسلامی دانشگاه تهران.

** - نویسنده مسئول، ارشد مدرسی معارف دانشگاه معارف

a.ketabi@ut.ac.ir

تاریخ پذیرش: ۹۵/۱۲/۱۷

تاریخ دریافت: ۹۵/۷/۱۰

که نقش بیدارگرانه‌ای داشته‌اند. آغاز نهضت اسلامی امام در سال ۱۳۴۲ و وقوع انقلاب اسلامی ۱۳۵۷ ایران نقطه عطف تفکر وحدت اسلامی بود. دفاع از مسلمانان مظلوم سراسر گیتی بدون در نظر گرفتن مذهب و ملیت خاص، نشانه‌ی نگاه عمیق ایشان به این مسئله بود. اندیشه‌ی وحدت امام علیه السلام علی‌رغم آنکه جنبه‌ی عبادی — سیاسی داشت، آرمان ویژه‌ای بود که این مقاله درصدد توضیح و تبیین این آرمان است. این سوال اساسی مطرح می‌شود که مفهوم وحدت در اندیشه حضرت امام خمینی علیه السلام چه بود و امام خمینی علیه السلام در تفکر وحدت امت اسلامی چه انگیزه‌های داشته و چه اهدافی را دنبال می‌نمودند؟

واژگان کلیدی

امام خمینی علیه السلام، وحدت، امت اسلام، مسلمانان، تقریب، تفرقه.

مقدمه

وحدت امت اسلامی، یک اصل قرآنی که چه دشمن باشد و چه نباشد باید ایجاد شود؛ چرا که در نبود دشمن، در فضای اختلاف، ارزش‌ها لگدمال می‌شود و دچار خودخوری و دشمنی داخلی می‌شویم؛ و این بدتر از آن است که دشمن خارجی داشته باشیم.

دعوت به همبستگی و پرهیز از تشتت و تفرقه، از مهم‌ترین مسائلی است که مکرر در کلام خدا و سنت نبوی صلی الله علیه و آله و شیوه‌ی عملی ائمه‌ی هدی علیهم السلام به آن تاکید شده و افراد آگاه جهان اسلام از جمله شخصیت‌های معاصر مانند سید جمال‌الدین اسدآبادی، حسن‌البناء، شیخ محمد تقی قمی، میرزا محمدحسن شیرازی، شیخ محمد عبده، آیت‌الله بروجردی، شیخ محمد مصطفی مراغی، شهید نواب صفوی، امام موسی صدر، شهید سید عارف‌الحسینی، شیخ شلتوت، امام خمینی علیه السلام و امام خامنه‌ای و بسیاری دیگر از علمای شیعه و اهل سنت پیرامون ضرورت بسیار بالای وحدت سخن گفته‌اند ولی هنوز نیز عدم اتحاد مسلمانان در برابر دشمنان از مشکلات اساسی جوامع اسلامی به حساب می‌آید. علی‌رغم تلاش‌های علمی و عملی برای تحقق این ضرورت با توجه به حجم توطئه‌های مقابل آن، هنوز با وضعیت مطلوب فرسنگ‌ها فاصله داریم. امروز از یک سو تفرقه از مهم‌ترین مصایب جهان اسلام است و از سوی دیگر، دشمنان جهان اسلام به سبب تفرقه مسلمانان، بزرگ‌ترین ضربات را به جوامع و کشورهای اسلامی وارد می‌کنند، و از روزه این فرصت؛ چشم طمع به تاراج و غارت خاک،

ناموس، ثروت، و فرهنگ اسلامی دوخته‌اند، به راحتی ذخایر و امکانات مادی و اقتصادی جوامع اسلامی را چپاول نموده و با کمترین مقاومت از طرف کشورهای مسلمان، کشور اسلامی را اشغال می‌کنند، حکومت‌های دست‌نشانده و مورد نظر خود را روی کار می‌آورند.

نیازی فوری است که مراکز علمی کشور مانند دانشگاه‌ها و حوزه‌های علمیه، به صورت تخصصی روی این موضوع تحقیق کرده و نتایج کارشان را در اختیار نهادهای دولتی و غیر دولتی و نخبگان جامعه قرار دهند تا اولاً بتوان در کشور فرهنگ همزیستی و ارتباط مسالمت‌آمیز میان مذاهب اسلامی به خصوص شیعه و اهل سنت را ایجاد کرد ثانیاً زمینه‌ای برای ارتباط هر چه بیشتر با نخبگان سایر کشورهای اسلامی، فراهم کرد.

آنچه مسلم است این است که امام خمینی علیه السلام هیچ‌گاه از دغدغه وحدت امت بزرگ اسلامی در راستای ایجاد حکومت جهانی اسلام آرام نگرفت و این موضوع، در طول دوران فعالیت امام علیه السلام مورد توجه و تأکید ایشان بوده و لحظه‌ای از آن غافل نبودند. مقاله‌ی حاضر به اندیشه و ضرورت وحدت و منافع آن و لطمات و خسارات عدم وحدت از زبان منادی بزرگ وحدت مسلمانان و بنیانگذار کبیر انقلاب اسلامی ایران اشاره می‌کند.

تعریف وحدت

از نظر لغوی وحدت به معنای یگانه شدن، یگانه بودن و اشتراک گروهی در یک مرام و مقصد، اشتراک همه افراد ملت در آمال و مقاصد که مجموعه‌ای واحد به شمار آیند می‌باشد. (محمد معین، ۱۳۸۱: ۲، ۲۰۳۹)

وحدت در اصطلاح عبارت از این که چند چیز با حفظ خاصیت شخصی خود، با هم یگانه و یکی شوند. (عبدالله جوادی آملی، ۱۳۸۰: ۱۴)

در ادبیات سیاسی وحدت با واژه unity آمده است که از دو ویژگی و مختصه اساسی برخوردار است:

الف) یگانگی درونی (پیوند معنوی) که به یک نقطه تشابه اشاره دارد و موجب ایجاد بنیاد عمیقی برای پیوستگی‌های عینی است که در اسلام به حبل‌الله تفسیر می‌شود و پایه مستحکم وحدت است.
ب) پیوستگی بیرونی (انعکاس بیرونی) که توجه به خط تداوم آن یگانگی درونی در عرصه‌ی حیات جمعی برای رسیدن به هدف یا اهداف تعریف شده فردی و اجتماعی و ملی پذیرفته شده است و با بسط آن در تمامی ساحت‌ها و عرصه‌ها و حوزه‌ها و وجوه جامعه ملی می‌تواند به اتحاد ملی دست

یابد. (مجله امید انقلاب، ۱۳۸۶: ۳۸۳)

وحدت امت اسلامی میوهی یکتاپرستی و تجلی بارز توحید است. مسلمانانی که اعتقاد به خدای یکتا دارند و اهل ایمان و عمل صالح هستند و حیات آنان صبغهی توحیدی دارد آن گونه که قرآن کریم یاد آور می شود: «قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ». (انعام/ ۱۶۲) عقیده و عمل مسلمانان رنگ و بوی یگانه پرستی دارد.

مفهوم وحدت در اندیشه حضرت امام علیه السلام

با نگاهی به آراء و افکار امام قدس سره، در میابیم که وحدت برای حضرت امام آرمانی بزرگ تلقی می شد، به گونه ای که از پیش از آغاز نهضت بزرگ اسلامی تا در اوج قدرت و اقتدار نظام اسلامی، همواره بر وحدت تأکید داشتند.

حضرت امام خمینی علیه السلام به عنوان ابرمرد تاریخ، احیاگر مکتب انبیاء، منادی اسلام ناب محمدی و شاگرد بزرگ قرآن کریم، با پیروی از «اعتصموا بحبل الله جميعا ولا تفرقوا (آل عمران/ ۱۰۳)»، به وحدت مسلمین چنان می نگریست که گویاتنها راه ضربه بر امت اسلامی و نابودی آن چیزی جز ولا تفرقوا، نمی باشد. ایشان در نامه ای که به خالد بن عبدالعزیز، پادشاه وقت عربستان سعودی، می نویسد، صریحا می فرماید:

«اینجانب تمام گرفتاری ها و بد بختی های مسلمین و دولت های کشورهای اسلامی را در اختلاف و نفاق بین آنها می دانم.» (امام خمینی، ۱۳۷۸: ۱۵/۲۹۰)

از این رو یکی از بزرگترین آرزوهای حضرت امام علیه السلام از بین رفتن تفرقه های سیاسی، مذهبی، ملی و قومی در جهان اسلام بود و کرارا دولت های اسلامی را به وحدت و برادری دعوت کرده اند (همان: ۱۳۹/۴) و مصرانه خواسته اند که مسلمانان سراسر جهان متحد شوند (همان: ۴۷/۲). به این امید که با اتحاد و همبستگی و رفع اختلافات، عظمت از دست رفته خود را بازیافته (همان: ۳۱/۲) و بتوانند بر دشمنان داخلی و خارجی پیروز گشته و از تسلط استعمارگران شرق و غرب، خصوصا آمریکا نجات یابند. (همان: ۲۷۲/۱۱)

با مروری اجمالی بر کتاب ارزشمند صحیفه نور که حاوی سخنان پربرکت امام راحل علیه السلام می باشد، بیش از صدبار به واژه "وحدت" و واژه هائی قریب به این مضمون همانند (باهم بودن، دست به دست هم دادن، هم صدا و یک صدا بودن، منسجم بودن، اتحاد کلمه و وحدت کلمه داشتن و...) بر می خوریم. تلاش در جهت بیداری فردی و گروهی مسلمانان و ایجاد وحدت برای پیاده کردن اسلام واقعی

در جهان و بازگشت عزت و کرامت مسلمانان، از خصوصیات بارز امام خمینی علیه السلام بود. امام وحدت را به عنوان یک استراتژی قبول داشت؛ وحدت ملی برای حفظ کشور، به غارت نرفتن منافع ملی؛ انسجام و اتحاد اسلامی، برای حفظ عزت مسلمانان و ضربه نخوردن اسلام و قرآن، و اتحاد بین مستضعفان برای مبارزه با استکبار؛ زیرا ایشان بارها و بارها بر اتحاد برای پیروزی مسلمانان تأکید نموده و میوه‌های وحدت را پیروزی، نابودی دشمنان، شکوفایی، پیشرفت کشور و مسلمانان و ... بر می شمردند. امام خمینی علیه السلام وحدت را علت محدثه و مبغیه نظام اسلامی و اسلام و وحدت را ضامن بقای مسلمانان دانسته‌اند. (محمد حسین جمشیدی، ۱۳۸۹: ۵۹)

وحدت مورد نظر امام از مرحله بیداری شروع و با مرحله اتحاد جهانی مستضعفان خاتمه می‌یابد که نتیجه آن اجرای عدالت در سطح گیتی خواهد بود. از عوامل ایجاد وحدت، می‌توان به تحمل حرفهای مخالف و اعتقاد به حل مشکل از طریق گفت‌وگو اشاره کرد که این امر میسر نمی‌شود مگر با خودسازی و مبارزه با نفس؛ از این رو، در اندیشه امام، مسئله مبارزه با نفس، برای رسیدن به وحدت بسیار مهم و ضروری است تا جایی که وی قائل است کسانی که مسائل تفرقه‌انگیز را مطرح می‌کنند در دین و اسلام ندارند بلکه در بند خودخواهی هستند. (مصیب ایرانی، ۱۳۸۸: ۷۲)

در اندیشه امام علیه السلام موضوع وحدت مبنای دینی و قرآنی دارد و ماحصل عمل به اسلام ایجاد وحدت در تمام ملل دنیا و به تبع متحد نمودن مسلمانان غرب و شرق، عرب و عجم، ترک و فارس و ... می‌باشد و آخر الامر برپائی امتی بزرگ تحت عنوان امت اسلام، (حجرات/۱۰) و این مهم در کنار همت دشمنان بر تفرقه و جدایی، بلکه ایجاد دشمنی و جنگ بین مسلمانان آن هم به اسم ملت ترک، ملت کرد، ملت عرب، ملت فارس، از هم جدا، بلکه با هم دشمن کنند و این درست برخلاف مسیر اسلام و مسیر قرآن کریم است. تمام مسلمین با هم برادر و برابر و هیچ‌یک از آنها از یکدیگر جدا نیستند و همه آنها زیر پرچم اسلام و زیر پرچم توحید باید باشند.

امام علیه السلام با اشاره به آیهی شریفه‌ی «و اعتصموا بحبل الله جميعا و لا تفرقوا»، مفهوم وحدت را فراطر از اجتماع امت اسلامی دانسته و علاوه بر اجتناب از افتراق و جدائی و احتما م به اجتماع، قائل به این مهم می‌باشند که این اجتماع می‌بایست رنگ و بوی الهی داشته باشد و امر این است که همه با هم اعتصام به حبل الله بکنند. این آیه علاوه بر این که مردم را به وحدت دعوت می‌کند ملاک و معیار وحدت را هم مشخص می‌کند و آن حبل الله یعنی اسلام و صراط مستقیم است. این وحدت، یک دستور الهی است که مشتمل بر یک امر و یک نهی است. یعنی از آنچه خدا امر کرده اطاعت کنید و از آنچه نهی کرده پرهیزید. بنابراین شاخص در امر وحدت

اسلام است یعنی همه افراد و گروه‌ها باید حول محور اسلام و حبل‌الله و حق وحدت کنند. (امام خمینی، ۱۳۷۸: ۴۳۳/۱۳)

همچنین امام علیه السلام بر این عقیده‌اند که انبیاء نیامده‌اند که مردم را در امور باهم مجتمع کنند، انبیاء آمده‌اند که همه را در راه حق مجتمع کنند. (همان، ۱۳۱/۹)

حضرت امام هدف و خواست پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله را ایجاد وحدت جامعه اسلامی، تحت یک کلمه توحید می‌دانند. (همان: ۳۲/۲)

بنابر این به نظر می‌رسد، امام خمینی علیه السلام در بیان مفهوم وحدت به دو نکته‌ی اساسی اشاره می‌کند که عبارت است از با هم بودن و اجتماع داشتن در امری، بدین معنا که عده‌ای با هدفی مشترک و امری مشترک با هم باشند و جماعتی را به وجود آورند حول محور اسلام راستین.

از منظر امام وحدت حقیقی بدون اعتصام به حبل‌خدا معنا نخواهد داشت. (همان: ۳۰۱/۶)

امام علیه السلام مشترکات جهان اسلام را مدنظر می‌گیرد و آن را به مثابه یک نظام واحد، یکپارچه و منسجم تلقی می‌کند که مشترکاتی چون خدای واحد، پیامبری مشترک، قبله‌ای واحد، اعتقاد به نماز، اعتقاد به معاد و روز جزا، روزه و... دارد و برخی اختلافات فکری و اعتقادی نباید آنان را از رسیدن به وحدت باز دارد و جهان اسلام به ویژه تشیع و تسنن به دلیل برخورداری از مشترکات بسیار می‌توانند به سمت و سوی وحدت سیاسی استراتژیک گام بردارند. (همان: ۸۴/۶)

الف - ضرورت وحدت

حضرت امام خمینی علیه السلام توحید کلمه و توحید عقیده را از اهداف بزرگ انبیای عظام علیهم السلام می‌دانستند و معتقد بودند که جلوگیری از ظلم و خرابی مدینه فاضله، تنها از طریق وحدت نفوس و اتحاد همم و الفت و اخوت و صداقت قلبی و صفای باطنی و ظاهری بدست می‌آید. (همان: ۳۱۰/۶)

امام علیه السلام با ذکر حدیثی از حضرت امام جعفر صادق علیه السلام که مومنین را به پیوند، خوشرفتاری و مهربانی با یکدیگر فراخوانده است، ریشه فساد را فقدان وحدت در جامعه می‌داند به طوری که این کبیره موبقه (تفرقه) اگر رایج شود در بین جمعیتی، موجب کینه و حسد و بغض و عداوت شده و ریشه فساد در جمعیت بدآوند، درخت نفاق و دورویی در آنها ایجاد کند و برومند نماید و وحدت و اتحاد جامعه را گسسته کند، پایه دیانت را سست کند و از این جهت برفساد و قبح آن افزوده گردد (امام خمینی علیه السلام، ۱۳۷۱: ۳۱۱). ایشان رمز پیروزی مسلمین در صدر اسلام، وحدت کلمه و قوت ایمان می‌دانند (امام خمینی، ۱۳۷۸: ۴۹/۶) و همچنان که اشاره شد با استناد به آیه‌ی و اَعْتَصِمُوا

بحسب الله اجتماعی را مطلوب می‌دانند که مردم در آن وحدت داشته باشند (همان: ۸۱/۶) وحدت حقیقی که در مورد امر خدای تبارک و تعالی است (همان: ۱۴۲/۱۴) و نتیجه‌ی آن نیز نجات (همان: ۱۴۲/۱۴) و تخلف از آن نیز جرم و گناه می‌باشد (همان: ۸۹/۶) و مصلحت مشترک بین شیعه و سنی است و آن حفظ اسلام و قرآن است (همان: ۲۴۷/۱۴). علاوه بر سفارش قرآن (همان: ۲۴۷/۱۴)، پیغمبر و ائمه معصومین علیهم السلام (همان: ۴/۱۶)، علمای اسلام تلاش بسیاری را در راه وحدت و یگانگی مسلمین کردند. (همان: ۷۵/۲۰)

از نظر امام راحل علیه السلام، تنها راه آسیب‌پذیری مسلمین (همان: ۱۶۲/۱۲) و تمام گرفتاری‌ها و بدبختی‌های آنان (همان: ۱۴۸/۱۱) از عدم اتحاد و تفقه می‌باشد و تنها راه چاره برای قطع این گرفتاری‌ها و سوزاندن فساد، وحدت مسلمانان می‌باشد (همان: ۲۹۰/۱۵). از این رو است که تکلیف مهم مسلمین دادن دست برادری به یکدیگر می‌باشد (همان: ۹۰/۱۸) و این اتحاد شیعه و سنی، عطیهای الهی و از عنایات اسلام (همان: ۱۱۲/۵) است و خطبا، گویندگان و نویسندگان باید در این امر حیاتی اقدام کنند (همان: ۸۲/۱۱) چراکه اختلاف، انتحار مسلمین است. (همان: ۲۲۲/۷)

پیامدهای وحدت و عدم وحدت از منظر حضرت امام خمینی علیه السلام

امام خمینی علیه السلام با دعوت مسلمانان به وحدت، اهدافی متعالی را در زمینه‌های سیاسی و اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی دنبال می‌کرد و ترسیم پیامدهای وحدت و همچنین عدم وحدت سعی در مطلع نمودن جوامع اسلامی به موضوع بسیار مهم وحدت داشتند. از جمله اهداف ایجاد وحدت از نگاه امام راحل می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- وحدت مسلمانان عامل پیاده نمودن اسلام

امام علیه السلام با درک این مهم که بدون وحدت، مسلمانان توان پیاده‌سازی اسلام و احکام آن را نداشته و باید همه با هم متحد باشند و نمی‌توانند علاوه بر اینکه خود به راحتی به اسلام عمل کنند بلکه توان ندارند که پرچم اسلام را به احتراز درآورند و بر مشکلات خود فائق آیند و وحدت شیعه و سنی در ایران را نیز نمونه‌ای از این موفقیت قلمداد می‌کنند. (همان: ۴۸۸/۱۰)

- جلوگیری از استعمار و استثمار مسلمانان

برای جلوگیری از استعمار و استثمار مسلمانان می‌بایست بین مسلمانان وحدت کلمه باشد و الا اگر مسلمین با هم متحد نباشند ذلت و خواری از سراغشان خواهد شد و در نتیجه امام علیه السلام استثمار کنونی

را، دلیل بی‌عرضگی و اغفال مسلمانان می‌داند (همان: ۱ / ۳۸۴)
و در صورتی که مسلمانان با هم باشند هیچ‌کس نمی‌تواند تعرض کند؛ امام علیه السلام علت تعرض و تجاوز سلطه‌گران را عمل نکردن و گوش نکردن جوامع اسلامی به قرآن می‌داند که نتیجه‌اش تفرق و اختلافی است که بین جوامع مسلمان مشاهده می‌شود. (همان: ۱۵ / ۴۵۵)

- حفظ عزت و استقلال و آزادی مسلمین

امام علیه السلام راه برون رفت از چنگال ستمگران و رهایی از استعمار و استثمار امت اسلام را، اجتماع مسلمین تحت لوای اسلام می‌دانند که به تبع در این صورت دست‌های ابرقدرتها از ممالک اسلامی کوتاه و جوامع اسلامی از زیر پرچم استعمارگران خارج خواهند شد. (همان: ۱۴ / ۲۳)

- خروج از ضعف و رسیدن به قدرت

امام علیه السلام با اشاره به تاریخ صدر اسلام، یادآوری می‌کنند که مسلمین صدر اسلام با یک عده کم اما مجتمع و با ایمان، بر کفار غلبه کردند، در ظرف کمتر از نیم‌قرن، بر تقریباً معموره آن وقت، غلبه کردند. دلیل این پیروزی‌ها این بود که با هم بودند و اسلحه ایمان دست آنها بود. (همان: ۱۰ / ۴۱۸)
و در ادامه خاطر نشان می‌سازند که دلیل پیروزی امت مسلمان ایران نیز اتکاء به ایمان و اسلام و وحدت کلمه. (همان: ۹ / ۲۷۴)

- وحدت رمز پیروزی

حضرت امام در شرایط سخت جنگ تحمیلی به جای اظهار نگرانی از حملات نظامی و تحریم‌های اقتصادی دشمنان خارجی، از مشکلات مختلف نظام و زمینه‌های که امکان دارد نظام اسلامی آسیب ببیند یاد می‌کردند؛ نگرانی اصلی امام ایجاد شکاف بین صفوف به هم فشرده امت و مسئولان نظام بود.

و به همه گوش‌سزد می‌نمایند که: «باید همه این رمز را بفهمیم که وحدت کلمه رمز پیروزی است.» (همان: ۹ / ۶)

ایشان نه تنها وحدت را علت پیروزی، بلکه غایت آن نیز ذکر می‌کردند و بزرگترین آرزوی پس از پیروزی را ایجاد وحدت می‌دانند. (همان: ۶ / ۳۹۰)

- ایجاد قدرت و علاج ضعف ممالک اسلامی

امام عامل زبونی مسلمین را افتراق آنها از هم و علاج آن را وحدت مسلمین می‌دانند و ابراز تعجب

می‌کنند که با وجود اینکه مسلمانان از این قدرت خود اطلاع دارند، چرا به آن روی نمی‌آورند؟ (همان: ۵۰/۱۱)

امام علیه السلام با اشاره به وحدت ایرانیان، آن‌هم در شرایطی که جمعیتی کم در مقابل اکثریت ایستادند و با هم منسجم و مجتمع شدند، و آن اختلافاتی که برایشان ایجاد کرده بودند و می‌شود داشت را کنار گذاشتند و یکدل و یک‌جهت، امپراتوری ۲۵۰۰ ساله را با آن‌همه قدرت و با آن‌همه موافق سرنگون کردند را به مسلمین جهان یادآوری می‌کنند بر این عقیده‌اند که اگر مسلمانان باهم متحد شوند هیچ قدرتی یارای مقابله با آنها را ندارد. (همان: ۲۷۴/۹ و ۲۷۵)

- عامل به زانو درآوردن ابرقدرتها

با اتحاد مسلمین، جوامع اسلامی به قدرتی می‌رسند که به وسیله آن ابرقدرتها به زانو در می‌آیند (همان: ۱۵/۱۹۰) و بدون داشتن ساز و برگ خاصی بر قدرت‌های بزرگ پیروز می‌شوند. (همان: ۶/۸۱)

- قدرتی برتر از قدرت‌های دیگر

دولت‌های اسلامی باید به منزله‌ی یک دولت باشند؛ کأنه یک جامعه باشند، اینها همیشه باید با هم متحد باشند، با هم علاقه‌های همه‌جانبه داشته باشند؛ و اگر این آمال حاصل شد که بین دولت‌های اسلامی از همه‌ی جهات وحدت پیدا بشود، امید است که بر مشکلات خودشان غلبه کنند، و یک قدرتی بزرگتر از قدرت‌های دیگر در مقابل سایر قدرت‌ها باشند. (همان: ۶/۷)

امام علیه السلام امید دارد که بین دولت‌های اسلامی یک اخوت اسلامی، همان‌طوری که قرآن امر فرموده است، پیدا بشود؛ که اگر این اخوت اسلامی در بین ممالک اسلامی پیدا بشود، یک قدرت عظیمی است که هیچ‌یک از قدرت‌های دنیا نمی‌توانند به پای آن باشند. (همان: ۷/۱۹۹)

- عدم آسیب‌پذیری و خنثی شدن کید دشمنان

به نظر امام علیه السلام وحدت امت اسلامی برای این نیست که به جایی برسند، بلکه چون وحدت امر خداست، برای خدا وحدت باید داشته باشند و با این وحدت که برای خداست، مثل یک دست باشند، یک واحد باشند، این دیگر آسیب‌بردار نیست و هر کیدی در مقابلش خنثی است. (همان: ۸/۸۸ و همان: ۱۹/۲۰۸)

از طرفی موج اختلاف و تفرقه و درگیری بین امت اسلامی و کشورهای اسلامی نتایج زیان‌باری را بر امت اسلامی تحمیل کرده است که اگر نگوئیم غیرقابل جبران باید گفت: جبران آنها به آسانی

ممکن نخواهد بود و زمان و هزینه هنگفتی را می‌طلبد.
از جمله پیامدها و نتایج زیان‌بار عدم وحدت بین مسلمانان که از نظر حضرت امام علیه السلام متوجه امت اسلامی می‌شود به صورت اشاره موارد ذیل می‌باشد:

- جلوگیری از ترویج اسلام

حضرت امام علیه السلام بر این عقیده‌اند که پیغمبر اسلام می‌خواستند در تمام دنیا وحدت کلمه ایجاد کند؛ می‌خواستند تمام ممالک دنیا را در تحت یک کلمه توحید، در تحت کلمه توحید تمام ربع مسکون را قرار بدهند، منتها اغراض سلاطین آن وقت از یک طرف و اغراض علمای نصارا و یهود و امثال ذلک از طرف دیگر سد شد؛ مانع شد از اینکه ایشان بتوانند آن کار را انجام بدهند. امام علیه السلام اعلام می‌دارند که: الآن هم سد است؛ الآن هم آنها مانع هستند؛ الآن هم گرفتاری ما برای خاطر آنهاست؛ الآن هم یهود مانع هستند که اسلام ترویج بشود؛ الآن هم نصارا مانع هستند که اسلام را، آن طور که هست، معرفی کنند. مانع هستند. (همان: ۳۲ / ۲)

- استفاده از تفرقه برای جلوگیری از پابندی به اسلام

استفاده دشمنان اسلام از احساسات مذهبی مسلمانان برای برانگیختن و سوءاستفاده از این احساسات در جهت پیش‌برد اهداف شوم و ایجاد تفرقه همیشه مورد توجه بوده و امام علیه السلام با تیزبینی منحصر به فرد خود به این مطلب آگاه و به مسلمین هشدار می‌دهند که مراقب این نقشه شوم باشند چرا که؛ شیاطین و دشمنان اسلام همیشه از احساسات اسلامی و احساسات مذهبی استفاده کردند. دشمنان نه خواهان مذهب شیعه در پاکستان و در ایران هستند و نه می‌خواهند مذهب سنی باشد؛ هیچ کدام را نمی‌خواهند با شد. چرا که این‌ها می‌خواهند اسلام نباشد. برای این که از اسلام خوف دارند. (همان: ۵۰۷ / ۱۴)

- سرچشمه تمام بدبختی‌ها و اسارت‌ها

امام تمام بدبختی‌ها و اسارات جوامع اسلام را در اختلاف و تفرقه می‌دانند (همان: ۸۰ / ۱۰) و بر این باورند که اگر این جدایی پیش بیاید امت اسلام دیگر شاهد هیچ پیروزی نخواهد بود و تنها با اتحاد پیروز می‌شویم و اگر جدا بشویم از هم و آنها متحد بشوند ما به نیستی می‌رویم. (همان: ۲۲۸ / ۹)

- رخنه بین مسلمین و فروپاشی اجتماع مسلمین

امام علیه السلام دلیل اشغال سرزمین اسلامی فلسطین را اختلاف سران کشورهای اسلامی می‌داند و اگر

هفتصد میلیون مُسلم، با این کشورهای عریض و طویل، رشد سیاسی داشتند و با هم متحد و متشکل شده در صف واحد قرار می‌گرفتند، برای دولت‌های بزرگ استعمار ممکن نبود که در ممالک آنها رخنه کنند تا چه رسد به مشتی یهود که از اعمال استعمارند. (همان: ۲ / ۳۲۳)

امام علیه السلام همه مسلمانان ایران به خصوص مسئولین جمهوری اسلامی ایران را به‌هوش می‌دارد تا مراقب رخنه موربانه‌های موذی، این ایادی استکبار جهانی در صفوف خود باشند. و سفارش می‌کند تا دست‌های وحدت را به هم دهند و بازو به بازوی هم یکدل و یک‌جهت این هدیه‌ی الهی را، که پس از قرون متمادی عطا شده را قدردانی و حفظ کنند و از نقص‌ها و کمبودها که لازمه‌ی هر انقلابی است و در انقلاب اسلامی ایران به برکت اسلامی و مردمی بودن از همه کمتر است، به خود سستی راه ندهند، که با خواست خداوند منان به پیروزی نهائی نایل گردند. (همان: ۱۹ / ۱۵۱)

- عامل غرب زدگی و خود باختگی

امام علیه السلام معتقدند که اسلام برای همه کشورها، یک آرمانی است که در آن همه چیز هست. لکن تبلیغات خارجی و دنبال آن‌هم تبلیغات داخلی، اسباب این شده است که ملت‌های را از اسلام و دولت‌ها را از هم جدا کردند و مع الأسف تبلیغات به‌طوری شد که جوان‌های شرف تمام آملشان را به تحقق معانی غربی خرج کردند؛ و تمام حیثیت ملی خودشان را، فدای غرب کردند. (همان: ۸ / ۸۵ و ۸۶)

- غارت کشورهای اسلامی

اما به امت اسلامی گوش‌زد می‌نماید که اگر وحدت کلمه را از دست مسلمانان بگیرند، باز همان اسارت است و باز همان غارتگری‌ها اعاده می‌شود (همان: ۶ / ۴۸) و دست‌های ناپاک اجانب، مسلمین را از یکدیگر جدا می‌کنند، تفرقه بین مسلمین می‌اندازند تا استفاده کلان خودشان را بکنند و ذخایر ملی و معنوی مسلمانان را به تباهی بکشند. امام علیه السلام بیان می‌کنند:

«این عصر، عصری نیست که مسلمین بنشینند و نگاه کنند تا آنها را چپاول کنند. عصری است که باید همه‌ی مسلمین قیام کنند و دست اجانب را از ممالک خود دور کنند. مسلمین باید همه با هم، در صف واحد، با اجانب مبارزه کنند و حقوق پایمال شده خودشان را بگیرند و دست استعمار غارتگر را از ممالک خود قطع کنند. دولت‌های اسلامی باید در خدمت ملت‌ها باشند نه خدای نخواستہ در خدمت اجانب.» (همان: ۶ / ۳۱۷)

- **عقب مانده نگه داشتن جوامع اسلامی**

دشمنان با ایجاد تفرقه به راحتی به آمال خود می‌رسند و به راحتی و با آزادی همه ذخایر مسلمانان را چپاول و با آزادی و بدون مزاحمت ممالک مسلمانان را به عقب رانده و عقب مانده نگه می‌دارند و اجازه نمی‌دهند نیروهای انسانی شکوفا بشود. (همان: ۱۹۱ / ۶)

این عقب ماندگی را ناشی از تفرقه می‌دانند و نظر بر این دارند تا این وحدت کلمه نباشد، و تا توجه به اسلام نباشد، نمی‌توانیم پیشرفت کنیم. (همان: ۳۶۴ / ۷)

- **از بین رفتن نهضت انقلاب به واسطه اختلافات و تحلیل رفتن قوا**

امام علیه السلام وحدت را در شرایط کنونی و بعد از این که تمام قوای مسلمین ایران جمع شده با هم؛ در مقابل قدرتها، شاه و آن قدرت‌هایی که دنبال او هستند ایستادند؛ واجب دانسته و هر نوع اختلاف افکنی را خیانت بر اسلام می‌دانند و بیان معروف امام علیه السلام می‌بایست آویزه‌ی گو شمان باشد که: این خیانت به یک ملت است که به واسطه‌ی اختلافات ما خنثی بشود این حرکتی که در ایران پیدا شده. اگر این حرکتی که در ایران پیدا شده و سابقه ندارد در تاریخ، نه در تاریخ ایران، شما در تاریخ نمی‌توانید پیدا کنید که بچه‌ی این قدری‌اش هم زبان باشد با پیرمرد در یک مطلب، همه با هم باشند، اگر خدای نخواسته این جنبش و نهضتی که در ایران پیدا شده است و سابقه ندارد این، اگر چنانچه بی‌نتیجه بخواید، تا ابد زیر سلطه‌ی غیر خواهید بود. خواهید [بود] زیر چکمه‌ی غیر تا ابد؛ قطع می‌کنند، قطع می‌کنند نسل‌های شما را.» (همان: ۹۲ / ۴)

- **ایجاد ناآرامی و تفرقه بین صفوف**

امام با درک اینکه دشمنان بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران پی به قدرت اتحاد مسلمانان برده‌اند از همه می‌خواهند که مراقب باشند تا این اتحاد از بین نرود و خطر بعد از پیروزی را بیشتر می‌دانند که به تبع مراقبت و بصیرت و تیزهوشی بیشتری می‌طلبند. (همان: ۴۲۵ / ۶)

- **باعث شکست**

امام علیه السلام اختلاف و تفرقه را باعث تزلزل در قلب و اعتقاد می‌شمارد که سرانجام این تزلزل شکست و سرخوردگی جوامع اسلامی است. (همان: ۲۳ / ۱۶)

ب - عوامل ایجاد وحدت

۱- قرآن اسلام

وحدت امت اسلامی میوه‌ی یکتاپرستی و تجلی بارز توحید است. مسلمانانی که اعتقاد به خدای یکتا دارند به حکم قرآن کریم اهل ایمان و عمل صالح هستند و حیات آنان صیغه‌ی توحیدی دارد. حضرت امام علیه السلام می‌فرمایند که این دستور اسلام و قرآن است که مسلمین باهم برادر باشند (همان: ۸ / ۲۳۵) ایشان اعتقاد داشتند که مشکل عمده مسلمین، همان دوری از اسلام و قرآن است و اگر مسلمین به واعتصموا بحبل الله عمل می‌کردند، تمام مشکلات سیاسی، اجتماعی و اقتصادی شان رفع می‌شد و هیچ قدرتی نمی‌توانست با آن مقابله کند (همان: ۷ / ۱۷۶). از نظر امام علیه السلام نیت خدمت به اسلام، خود موجب وحدت و عدم اختلاف می‌شود (همان: ۵ / ۱۷۳) و از همه مسلمانان می‌خواهند که به احکام نورانی قرآن کریم بیش از پیش گرایش کنند و مساجد را هر چه بیشتر گرم و مجهز نگه‌دارند (همان: ۱ / ۱۹۰)، اختلافات جزئی موسمی را کنار گذاشته (همان: ۱ / ۱۲۰)، اتکای آنان به قرآن باشد (همان: ۱ / ۹۱) و با برخورداری از تعلیمات حیات‌بخش قرآن کریم و دستورات عبادی-سیاسی پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله (همان: ۱۵ / ۲۹۰) و داشتن ذخیره الهی و معنوی که اسلام استمی تواند قدرتی باشند که هرگز ابرقدرت‌ها هوس تسلط بر آنها را نکنند (همان: ۳ / ۲۳۸). از این رو امام علیه السلام به مسلمانان جهان خطاب می‌کنند: "از جای برخیزید و قرآن کریم را به دست گرفته و به فرمان خدای تعالی گردن نهید تا مجد و عظمت اسلام عزیز را اعاده کنید ... بیایید به یک موعظه خدا گوش فرا دهید، آنجا که می‌فرماید: قل انما اعظکم بواحدہ انتقموالله مثنی و فرادی، همه قیام کنید و برای خدا قیام کنید، قیام فرادی در مقابل جنود شیطانی باطن خودتان و قیام همگانی در مقابل قدرت های شیطانی ... ای مسلمانان وای مستضعفان عالم، دست به دست هم دهیدو به خدای بزرگ رو آوریدو به اسلام پناهنده شوید (همان: ۱۰ / ۲۲۲) .

۲- تمسک به اصول

یکی از اصول ثابت و تغییرناپذیر در اندیشه امام علیه السلام تمسک به اصول اسلامی است. تفاهم در اصول عقاید اسلامی از اموری است که موجب وحدت می‌شود (همان: ۱۵ / ۱۷۷). اهمیت دادن به حفظ اصول و صرف نظر کردن از فروع و جزئیات در اندیشه امام علیه السلام تا آنجا پیش می‌رود که ایشان علی‌رغم اعتقاد کامل و مخاصانه به ائمه اطهار صریحاً بیان می‌دارند که سر ولایت حضرت امیر هم

نباید دعوا کرد (همان: ۲۱ / ۷)، و می‌فرمایند که ما با مسلمین اهل تسنن یکی هستیم (همان: ۷ / ۲۵۷). مذهب شیعه را، مذهب پنجم را در کنار مذاهب چهارگانه تسنن ذکر می‌کنند (همان: ۷ / ۵)، از این رو حضور در نماز جماعت اهل سنت و متابعت از حکم قضات اهل سنت را ولو اینکه قطع به خلاف آن وجود داشته باشد، بر شیعیان لازم و مجزی می‌دانند (همان: ۴ / ۹) و کسانی که به این اختلافات دامن می‌زنند، نادانانی هستند که به وسیله دشمنان اسلام تحریک شده‌اند و نتیجه آن، خیانت به اسلام می‌باشد (همان: ۹ / ۱۷۹).

بر مبنای تمسک به اصول است که ایشان به کشورهای اسلامی توصیه می‌کنند که وحدت اسلامی را شعار خود قرار داده (همان: ۴۲۳ / ۸)، تحت لوای لا اله الا الله باشند و با کنار گذاشتن اغراض شخصی (همان: ۱۱۶ / ۶) و اختلافات جزئی در مقابل مشتی یهودی بایستند (امام خمینی، ۱۳۷۸: ۸۷/۶). تا سیادت و بزرگی به دست آورند (امام خمینی، ۱۳۹۰: ۲۵) چرا که العزّه لله و لرسوله و المومنین.

۳- فریضه حج

حج یکی از بزرگترین فریضه‌های عبادی-سیاسی اسلام و از بزرگترین کنگره‌های جهان اسلام است (امام خمینی، ۱۳۷۸: ۱۲۱/۱).

امام خمینی علیه السلام یکی از مهمات فلسفه حج را ایجاد تفاهم و تحکیم برادری بین مسلمین می‌دانند (همان: ۱۹ / ۱۹۱) و از آن به عنوان مرکز و حدت (همان: ۱۶ / ۹) و خانه‌ای متعلق به تمام جوامع اسلامی و پیروان ابراهیم حنیف (همان: ۹۰ / ۱۸) یاد نموده‌اند. حج ایده‌آل از نظر امام علیه السلام حجی است که موجب بیداری و اتحاد مسلمین شود (همان: ۱۳۱ / ۲۰)، از جمله وظایف در این اجتماع عظیم را دعوت مردم و جوامع اسلامی به امر حیاتی وحدت کلمه و رفع اختلاف بین طبقات مسلمین ذکر می‌کنند (همان: ۶۹ / ۱۸). در اندیشه امام علیه السلام اهمیت تحکیم وحدت بین مسلمانان در موسم حج به قدری است که، خودداری از هرگونه عمل تفرقه‌انگیز یک وظیفه شرعی و الهی است (همان: ۹ / ۲۲۵) و اگر خدای ناخواسته از اعمال بعضی زائران در این وحدت خللی واقع شود و تفرقه ایجاد گردد، موجب سخط رسول الله و عذاب خداوند قادر خواهد شد (همان: ۲۷۳ / ۱۴). به همین دلیل امام علیه السلام به سرپرست وقت حجاج توصیه می‌کنند که حجاج محترم جهان را گردآورده و در مصالح اسلام، تصمیمات لازم را اتخاذ نمایند و راه‌های اتحاد بین همه طوایف و مذاهب اسلامی را بررسی کنید و در امور سیاسی مشترک بین همه طوایف ... که اهم آن اختلاف‌انگیزی بین صفوف مسلمانان است

را چاره‌اندیشی بنمایید (همان: ۲۰۲/۱۹).

۴- ذخایر مادی، منابع انسانی و مادی

حضرت امام خمینی علیه السلام اعتقاد داشتند مسلمانان با داشتن امکانات زیاد (همان: ۱۹۱/۱۹) صحراها، دریاها و سیع و کشورهای بسیار وسیع و غنی، (همان: ۲۸۶/۱۶) جمعیت زیاد، ذخایر بزرگ و افراد برجسته (همان: ۱۲۶/۱۳) سرمایه‌های انسانی و مادی، (همان: ۲۵/۱۴) قدرت سیاسی و نظامی، (همان: ۱۲۵/۱۵) ذخایر بی‌پایان (همان: ۳۶/۱۶) تحت‌الارضی و فوق‌الارضی و ثروت مهم نفت که در دست شرق است و در کشورهای همچون ایران، عراق، کویت و حجاز وجود دارد، (همان: ۱۱۷/۲۰۴) و رگ حیات ابرقدرتهاست (همان: ۱۲۰/۱) و یک میلیارد جمعیت ایمان‌دار، (همان: ۲۹۰/۱۵) توانائی تا سیس یک ارتش مشترک دفاعی بیش از صد میلیون تعلیم دیده ذخیره و یک ارتش ده‌ها میلیونی زیر پرچم داشته باشند که بزرگترین قدرت را در جهان بدست آورند (همان: ۲۴۵/۱۸) و همه با هم مثل یک دریائی متصل شوند که با موج خودشان هرچه که در مقابلشان می‌آید را می‌شکنند... (همان: ۹۲/۱۸)

ج - موانع وحدت

۱ - قدرت‌های عالم

بنابر نظر حضرت کوشش اصیل قدرت‌های عالم این است که در خود ملت تفرقه ایجاد کنند تا آنها بتوانند سلطه پیدا کنند (همان: ۲۴۸/۲) و به هیچ‌چیز فکر نمی‌کنند جز مصالح خودشان و چپاول ذخایر ملت‌های ضعیف (همان: ۶۹/۱۴) و این که مسلمانان را به حال مصرف‌گر نگه دارند (همان: ۱۱۴/۱۴۲)، حکومت‌ها را گوش و چشم بسته و دربست به خدمت خود بگمارند و ملت‌ها را به دست آنان مصرفی بار بیاورند و از رشد انسانی و ابتکار صنعتی کشورهای مظلوم با حیل‌ها و توطئه‌های شیطانی جلوگیری کنند و وابستگی هرچه بیشتر و اتکا به غرب و شرق را روزافزون کنند و مجال تفکر برای استقلال و ابتکار به هیچ‌کس ندهند (همان: ۲۶۲/۱۵) و به هر نام و وسیله که شده می‌کوشند تا با درگیری میان مسلمانان زمینه را برای تسلط کامل و مجدد خود بر همه کشورهای اسلامی مساعد سازند (همان: ۲۰۲/۱۹) لذا این قدرت‌ها برای یغما بردن ذخایر تحت‌الارضی و فوق‌الارضی، مانع اتحاد بین دولت‌های اسلامی می‌شوند (همان: ۲۷۳/۱۴) این قدرت‌ها دریافته‌اند که آن چیزی که برای آنها خطر دارد، اسلام و وحدت ملت‌های اسلامی است، از این رو هدفشان محو و از بین بردن

اساس اسلام می‌باشد (همان: ۱/ ۱۲۰).

بنابر نظر امام راحل علیه السلام قدرت‌های بزرگ به خاطر مطالعات طولانی که از مردم شرق و مسلمانان و بلاد اسلامی دارند (همان: ۱۹/ ۴۶)، برای ایجاد تفرقه بین مسلمانان از دو روش استفاده می‌کنند:

۱ - تبلیغات: بدین نحو که با تبلیغاتی که به راه انداخته‌اند، ملت‌ها را ترسانده و به آنها القا کرده‌اند که به این ابرقدرت‌ها آسیب نپذیرند (همان: ۱۲/ ۱۰۷) و در جان‌های مسلمین جایگزین کرده‌اند و به آنها باورانده‌اند که بدون وابستگی به یک ابرقدرت نمی‌شود به زندگانی خود ادامه داد (همان: ۱۰/ ۲۲۴).

۲ - ترویج ملی‌گرایی: همانند پان‌ایرانیسم، پان‌ترکیسم، (همان: ۱۹/ ۲۰۲) ایجاد ملت عرب، ترک، ملت فارس و این همان ملی‌گرایی است بدین معنی که هر کشوری، هرزبانی مقابل کشور دیگر و زبان دیگر بایستد (همان: ۱۱/ ۲۵)، و این همان عصبیت جاهلی است که جز نفع جهانخواران و وابستگان آنان تمام نمی‌شود (همان: ۱۵/ ۲۸۷) نژادپرستی است که مخالف اسلام است (همان: ۲۰/ ۱۹)

۲- سران ممالک اسلامی

امام خمینی علیه السلام گرفتاری‌های مسلمین را ناشی از دو مشکل می‌داند:

۱- اختلافات بین خود دولت‌ها که تاکنون نتوانسته‌اند این اختلافات را حل کنند.

۲- جدایی دولت‌ها و ملت‌ها بدین نحو که دولت‌ها با ملت‌ها طوری رفتار کردند که ملت‌ها پشتیبان آنها نیستند. (همان: ۲۱/ ۱۹۱)

در این میان نقش سران ممالک اسلامی از دو حال خارج نیست:

۱- یا از خیانت است

۲- یا از جهل و بی‌اطلاعی و اشتباه (همان: ۹/ ۱۳۳)

و اصولاً این تفرقه مسلمین از اول بادهست اشخاص جاهل تحقق پیدا کرد (همان: ۲/ ۲۴۸)

لذا ایشان جنایت‌های مشتی یهودی را از بی‌عرضگی کسانی می‌دانند که بر مردم مسلمان حکومت می‌کنند (همان: ۵/ ۳۷).

حضرت امام، پیش شرط وحدت مسلمین را، سرنگونی حکومت‌های ظالم و دست‌نشانده می‌دانستند (همان: ۱/ ۹۳). حکومت‌هایی که به جنگ‌های خانمان‌سوز دامن می‌زنند و مردم را از هستی ساقط کرده‌اند ((امام خمینی، ۱۳۹۰: ۲۷)، حیثیت، آبرو و خزاین بزرگ اسلامی را که مال ملت‌های پابره‌نه وضعیف است، نثار آمریکا کرده‌اند (امام خمینی، ۱۳۷۸: ۱/ ۲۲۴).

۳- آخوندهای درباری

یکی از موانع وحدت، آخوندهای درباری، وعاظ سلاطین و ملاهای وابسته می باشد (همان: ۳۶ / ۱۶)، که با اسم اسلام و قرآن مجید و سنت پیامبر می خواهند آنها را از بین مسلمین برچینن یا لااقل به انحراف بکشانند (همان: ۱۲ / ۲۸۴). از این رو امام خمینی علیه السلام آخوندهای درباری را بدتر از قدرت جهان خوار شرق و غرب می داند (همان: ۱۹ / ۴۶) و ضرر این آخوندهای جیره خوار را کمتر از ضرر جهان خواران نمی داند، چرا که اینان اسلام را وارونه نشان می دهند و راه را برای غارتگران باز می کنند (همان: ۱۹ / ۱۹۱) و به کمک صهیونیسم جهانی و قدرت های شیطانی بیاخته اند (همان: ۱۹ / ۱۹۹).

این آخوندهای حسود دنیاگرایی درباری، عمال مزدور دشمنان اسلامند که در هر جا و هر وقت مامور اجرای تفرقه و نفاق پراکنی بین مسلمینند که اینان از طاغوتیان شیطان تر و پست ترند (همان: ۱۳ / ۶۷)

فرایند وصول به وحدت امت اسلامی

بعد از ذکر ضرورت، عوامل و موانع وحدت در پایان نگاه اجمالی داریم به فرایندی که امام برای نیل به وحدت در طول زندگی پر برکت خود ترسیم نمودند. در طول حیات حضرت امام علیه السلام شاهد اتخاذ یک فرایند پنج مرحله ای هستیم که تا حدود بسیاری وحدت سیاسی جهان اسلام را به تصویر می کشد که شامل موارد زیر می شود:

ایجاد بستر و شرایط مناسب برای تحقق وحدت

بدیهی است برای تحقق وحدت، باید بستر آن را محیا نمود و مقدماتش را فراهم کرد، ضروری ترین پیش شرط وحدت، طراحی و ایجاد «نظام فکری، فرهنگی و عقیدتی» واحد و مشترک است. حضرت امام علیه السلام با درک این مطلب، برای رسیدن به وحدت امت اسلامی و تحقق امت بزرگ اسلام، قبل از همه به اصلاح باورهای دینی و سیاسی مسلمین می پردازد و اجتماع آنان را حول محور اسلام واقعی پیشنهاد می کند. (همان: ۲۰ / ۱۹) و تلقی جوامع اسلامی از اسلام را به اسلام ناب محمدی و اسلام آمریکایی تقسیم نموده و نوع دوم تلقی از اسلام را مانع تحقق وحدت امت اسلامی عنوان می کند و با شدت با آن به مبارزه می پردازد. ایشان با تاکید بر بینش غیراسلامی سردمداران جوامع اسلامی، تفکر اسلام آمریکایی را مانع اصلی وحدت امت اسلامی می دانستند (همان: ۱۳ / ۴۴۳) و تاکید داشتند برای ایجاد بستر مناسب و رسیدن به وحدت واقعی، باید با اتخاذ تدابیر مناسب این موانع را از

بین برد. (همان: ۱۲۲/۱۸) امام در نظریه خود، به تک تک این موانع اشاره و راه حل مناسبی برای رفع آن ارائه نموده‌اند که اعلام «هفته وحدت» و «روز جهانی قدس»، می تواند در همین راستا دیده شود.

فعال شدن نخبگان سیاسی و مذهبی به عنوان مجریان وحدت

نقش کلیدی نخبگان سیاسی و مذهبی در انجام اصلاحات، و ارائه نوآوری و همکاری و همفکری، در فرایند حرکت وحدت آفرین امام، به عنوان مجریان بسیار حائز اهمیت است. در واقع برای انجام هر نوع حرکت اصلاحی، نقش اول را نخبگان بازی می کنند. مراد و منظور امام از نخبگان در این حرکت، سران دولت‌های اسلامی، علما، روحانیان و روشنفکران می باشد. تکیه گاه امام در این حرکت، بر همین قشر از جامعه بوده است. (همان: ۱۱۶/۶)

به کارگیری ابزارهای لازم برای حرکت در مسیر اتحاد سیاسی مسلمانان

امام علیه السلام ابزارهای لازم را نیز در این مسیر فراهم نمود که به اجمال به آن اشاره می شود:

تعیین مسیر حرکت، که با آگاهی بخشی و بسیج توده‌ها به وسیله نخبگان دینی و سیاسی و با برخورداری از ادبیات مشترک این مسیر پیموده شود. (همان: ۳۰۴/۱۹)

ترسیم دقیق پیامدها تا رسیدن به دستاورد نهایی نهضت وحدت خواهی امام، که به تشکیل دولت بزرگ اسلامی منجر خواهد شد. (همان: ۲۶۵/۶)

راهبردهای عملی تحقق وحدت که در دو محور قابل تحلیل است:

الف) راهبردهای فرهنگی و عقیدتی

براساس اندیشه امام، رهایی از وضعیت نامطلوب، تنها در پرتو زدودن ریشه‌های انحطاط فکری، فرهنگی و عقیدتی و توسعه فعالیت‌های سازمان یافته فکری، فرهنگی و عقیدتی، و آگاه نمودن منزلت انسانی، فردی، هویت دینی و ملی انسان مسلمان امکان پذیر است. (همان: ۵۳۷/۵)

ب) راهبرد عملی و سیاسی

حضرت امام در این مرحله در دو سطح دولت‌ها و ملت‌ها اقدام نمودند.

- اولین رویکرد امام، تلاش در سطح دولت‌ها است؛ چرا که کوتاه‌ترین راه تحقق وحدت اسلامی، همراهی سران و رؤسای کشورهای اسلامی است و با همراهی آنان تمامی امکانات و اهرم‌های

حقوقی و اجرایی لازم برای تأسیس امت واحده اسلامی در اختیار قرار می‌گیرد و با کمترین مشکل مواجه خواهند شد امام از طریق تو سل به فراخوان عمومی، از همه‌ی سران دولت‌های اسلامی برای پایه‌ریزی یک وحدت سرا سری دعوت به عمل آورد. (همان: ۶/ ۲۲۰) علی‌رغم تلاش امام، پیام‌های مکرر ایشان نتوانست دولت‌های کشورهای اسلامی را، وادار به اتخاذ استراتژی وحدت طلبانه نماید.

- ملت‌ها: همان‌گونه که گفته شد، پس از نومی‌دی از همدلی دولت‌ها، شیوه دوم مبارزه امام بر اصل محوریت مردم، که نقش مهمی در تحول نظام‌های سیاسی در جهان امروز دارد، استوار گشت. (همان: ۱۸/ ۲۶۰)

امام به ملت‌های کشورهای اسلامی و صیت می‌کنند خوش‌خیالی را کنار گذاشته و انتظار نداشته باشند که از خارج کسی پیدا شود و در پیاده نمودن احکام اسلام کمکشان کند. (امام خمینی، ۱۳۸۵: ۲۶)

تشکیل «دولت بزرگ اسلامی»

امام علیه السلام تشکیل دولت اسلامی را از اهداف بلندالهی دانسته و به آیات تمسک می‌نماید و قائل هستند: احکامی که راجع به حفظ نظام اسلام و دفاع از تمامیت ارضی و استقلال امت اسلام است بر لزوم تشکیل حکومت دلالت دارد؛ مثلاً، این حکم «و اعدوا لهم ما استطعتم من قوه و من رباط الخیل» که امر به تهیه و تدارک و هر چه بیش‌تر نیروی مسلح و دفاع- به‌طور کلی است و امر به آماده‌باش و مراقبت و همیشگی در دوره‌ی صلح و آرامش [می‌کند] ... آیه ... دستور می‌دهد که تا حد امکان نیرومند و آماده باشید تا دشمنان نتوانند به شما ظلم و تجاوز کنند. ما متحد و نیرومند و آماده نبودیم که دستخوش تجاوزات بیگانه شده و می‌شویم و ظلم می‌بینیم.» (امام خمینی، ۱۳۹۰: ۳۶)

«ما برای اینکه وحدت امت اسلام را تأمین کنیم، برای این‌که وطن اسلام را از تصرف و نفوذ استعمارگران و دولت‌های دست‌نشانده آنها خارج و آزاد کنیم راهی نداریم جز اینکه تشکیل حکومت بدهیم... چنانکه حضرت زهرا علیها السلام در خطبه خود می‌فرماید که امامت برای حفظ نظام و تبدیل افتراق مسلمین به اتحاد است.» (همان، ۳۶)

ولایت فقیه

از جمله عوامل اصلی در حفظ وحدت، داشتن رهبری شجاع و عادل و مدیر و مدبر با شرایط ولایت فقیه خواهد بود که برای حفظ و پایداری نظام و جامعه اسلامی ضروری است. امام با درک این مطلب که مشکل عمده عدم وحدت جامعه و کشورهای اسلامی رهبری هست که در فقه جعفری از آن به ولایت فقیه تعبیر می شود از همه می خواهد تا زیر سایه رهبری و ولایت فقیه مشکلات مسلمانان را حل کنند؛

«... من به همه‌ی ملت، به همه قوای انتظامی، اطمینان می‌دهم که امر دولت اسلامی، اگر با نظارت فقیه و ولایت فقیه با شد، آ سببی بر این مملکت نخواهد وارد شد.» (امام خمینی، ۱۳۷۸: ۱۰ / ۵۸)

امروز از یک سو تفرقه از مهم‌ترین مصایب جهان اسلام است و از سوی دیگر دشمنان جهان اسلام نیز به سبب تفرقه مسلمانان بزرگ‌ترین ضربات را به جوامع و کشورهای اسلامی وارد می‌کنند ذخایر و امکانات مادی و اقتصادی جوامع اسلامی را غارت می‌نمایند، کشورها و جوامع اسلامی را اشغال می‌کنند برای از بین بردن فرهنگ اسلامی هر روز گستاخ‌تر می‌شوند در بسیاری از جوامع اسلامی حکومت‌های دست‌نشانده و موردنظر خود را روی کار می‌آورند، لذا نیازی فوری است که مراکز علمی کشور مانند دانشگاه‌ها و حوزه‌های علمیه، به صورت تخصصی روی این موضوع تحقیق کرده و نتایج کارشان را در اختیار نهادهای دولتی و غیردولتی و نخبگان جامعه قرار دهند تا اولاً بتوان در کشور فرهنگ همزیستی و ارتباط مسالمت‌آمیز میان مذاهب اسلامی به خصوص شیعه و اهل سنت را ایجاد کرد ثانیاً زمینه‌ای برای ارتباط هرچه بیشتر با نخبگان سایر کشورهای اسلامی، فراهم کرد.

نتیجه‌گیری

نقش اتحاد امت اسلامی به گونه‌ای است که مسلمانان در پرتو آن به هر هدف و کار بزرگی که بخواهند با پیروزی و سرفرازی می‌رسند، برای همین وحدت از مقوله‌هایی است که از ابتدا مورد توجه پیامبر ﷺ، اهل بیت علیهم‌السلام و عالمان و اندیشمندان اسلامی بوده است و تا گسترش واقعی اسلام بر پهنه گیتی ادامه خواهد داشت.

امر حق را حجت و دعوی یکی است خیمه‌های ما جدا، دلها یکی است

از حجاز و چین و ایرانیم، ما
شبه نم یک صبح خندانیم، ما
(مطهری، ۱۳۸۹: ۵۵)

امام خمینی علیه السلام با جدیت به این مهم پرداخت و وحدت را به گفتمان غالب تبدیل نمود، می‌توان وحدت را بیت‌الغزل اندیشه و سیره امام دانست؛ اندیشه‌ای که نقطه‌عطف تاریخی در وحدت اسلامی محسوب می‌شود و سبب هویت‌یابی، اقتدار و عزت مسلمانان ایران شد؛ در صورتی که جوامع و ملل مسلمان از آن الگو بگیرند و با زمینه‌ها و ظرفیت‌هایی که در جهان اسلام وجود دارد آن‌را عملیاتی نمایند، دستیابی به قله‌های رفیع تکامل نظام اسلامی به آسانی میسر و مسلمانان به سر منزل پیروزی رهنمون می‌گردند و شاهد نظام اسلامی پویا و پایا با اتحاد و همدل خواهیم بود و از طرفی دست اجانب از سرزمین‌ها و ذخایر امت اسلامی کوتاه و دخالت ابرقدرتها در مقدرات کشورهای اسلامی قطع می‌گردد.

اندیشه وحدت امام راحل در کنار اینکه ثمرات فراوانی از جمله پدیده انقلاب اسلامی ایران، جنبش‌های آزادی‌بخش و... برای مسلمین بیار آورده، در آینده نیز ثمرات شیرینی پدید خواهد آورد. نباید فراموش نمود برای رسیدن به آرمانها و اهداف مقدس و برافراشتن پرچم اسلام ناب محمدی باید وحدت داشت تا قوای ما متمرکز گشته و بقول شاعر شیرین سخن شیرازی:

صد هزاران خیط یکتا را نباشد قوتی
چون بهم بر تافتی اسفند یارش نگس‌لد
(سعدی، غزلیات، قطعه ۷۶)

در بینش امام خمینی علیه السلام اگر روابط کشورهای اسلامی معطوف به اشتراک عقیده، وحدت کلمه و دیگر مشترکات باشد، زمینه‌های جدایی و اختلافات کم می‌شود و هویت جدید و فعالی بروز و ظهور می‌نماید و با ظهور این هویت هیچ قدرتی نمی‌تواند به آن لطمه‌ای وارد نماید.

از منظر امام خمینی علیه السلام سلطه‌طلبان عالم با طراحی توطئه‌ها و ترفندهای سعی در تشدید اختلافات، تفرقه و برجسته‌کردن نقاط افتراق بین مسلمانان دارد که مسلمانان وظیفه دارند بر اساس مشترکات دینی، فرهنگی و ملی، گفتگو، تفاهم، تقریب و باور به سرنوشت مشترک، مقوله‌های وحدت‌ساز را تشکیل و موانع را مرتفع نمایند.

منابع

- ۱) معین، محمد، ج ۲ (دوره ۲ جلدی)، ۱۳۸۱، تهران، کتاب راه نو.
- ۲) جوادی آملی، عبدالله، ۱۳۸۰، *وحدت جوامع از نهج البلاغه*

- ، قم، اسراء .
- (۳) مجله امید انقلاب - مهر ۱۳۸۶ - شماره ۳۸۳ - سیری در مفهوم وحدت ملی.
- (۴) امام خمینی، سید روح الله، صحیفه نور، ۱۳۷۸، ۲۲ ج، تهران، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
- (۵) جمشیدی، محمدحسین؛ محمدی، احسان الله، «مبانی تحقق وحدت حوزه و دانشگاه از دیدگاه امام خمینی»، فصلنامه معرفت در دانشگاه اسلامی، سال چهاردهم، شماره ۱، ۱۳۸۹ش، ص ۵۹.
- (۶) ایرانی، مصیب، «استراتژی وحدت ملی و انسجام اسلامی با توجه به دیدگاه امام خمینی»، فصلنامه اندیشه تقریب، سال پنجم، شماره هجدهم، ۱۳۸۸ش، ص ۷۲.
- (۷) امام خمینی، سید روح الله، چهل حدیث، ۱۳۷۱، موسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی.
- (۸) امام خمینی، روح الله، ۱۳۹۰، چاپ ۲۴، ولایت فقیه؛ حکومت اسلامی، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
- (۹) امام خمینی، روح الله، ۱۳۸۵، وصیت نامه سیاسی - الهی، تهران، موسسه کتاب مهربان نشر.
- (۱۰) سعیدی، مصباح الدین، نرم افزار گنجور، <http://ganjoor.net/saadi/mavaez/ghete2/sh76/>.
- (۱۱) مطهری، مرتضی، ۱۳۸۹، مجموعه آثار، ج ۱۴، تاریخ اسلام، تهران، صدرا.